

предприятия. Информация управленческого учета используется исключительно внутренними пользователями, является коммерческой тайной и формируется на принципах целесообразности в соответствии с организационной структурой предприятия и масштабами его деятельности. Сообразно этому предложены рекомендации относительно моделирования организационных форм управленческого учета, обеспечивающих возможность учета особенностей бизнеса и специфику информационных запросов внутренних пользователей.

Литература

1. Олійник О. В., Євдокимов В.В. Застосування сучасних комп'ютерних технологій для аналітичної роботи в системі управління діяльністю суб'єкта господарювання//Формирование рыночной экономики//2010.-№24
2. Исаев Д. В., Кравченко Т. К. Информационные технологии управленческого учета. Учебно-методический комплекс (УМК). – М., ГУ-ВШЭ, 2006. – 297 с.
3. <http://business-online.ru>

УДК 368.03

СТРЕС – ТЕСТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

М.Є.Іонін, Н.П.Карлова

Резюме. Стаття присвячена дослідженню стрес-тестування страхових компаній як інструменту їх ризик-менеджменту. Розглянуто підходи до визначення системи управління ризиками страхової компанії, визначено їх основні види, цілі тестування, виявлено проблеми у його організації та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: страхова компанія, ризик-менеджмент, система управління ризиком, стрес-тести, кризові ситуації, пруденційний нагляд.

Постановка проблеми. Для страхових компаній як економічних суб'єктів існує життєва необхідність впровадження системи ризик – менеджменту, що є передумовою забезпечення їх здатності протистояння впливу стресових, кризових та екстраординарних подій, що знижують рівень їх платоспроможності та фінансової стійкості. Проте у більшості страхових компаній використання ризик – менеджменту здійснюється не на постійній та організованій основі, а відбувається як реакція на загрози існуванню страхової компанії. За таких умов все більше зростає вірогідність втрати контролю над діяльністю компанії через накопичені ризики та проблеми в управлінні. Визначення останніх здійснюється за існуючими управлінськими бізнес-процесами.

У страховій компанії можна виокремити три групи управлінських бізнес – процесів, що віддзеркалюють специфіку її діяльності: основні процеси операційної діяльності, організаційно-управлінські процеси та процеси, що забезпечують реалізацію перших двох. Метою управління у кожній групі процесів виступає забезпечення певного рівня прибутковості у поточному та довгостроковому періодах. При цьому у кожній групі процесів також існує значна кількість ризиків, своєчасне визначення, оцінка та протидія яким складає сутність ризик-менеджменту страховика.

Страховики приймають рішення щодо застосування конкретних методів та інструментів ризик-менеджменту у загальній системі управління, спираючись на певну ситуацію, що загрожує їх положенню. Серед цих інструментів можна визначити стрес-тести, які рекомендовані органами державного регулювання у країнах Європи та в Україні [6,7], й використовуються як метод перевірки керованості компанією та її фінансового стану у несприятливих обставинах.

Кожна десята страхова компанія Європи не пройшла стрес-тести. Причини такого результату тестування пов'язані з інфляційними ризиками та недостатністю ризикового капіталу, тобто такого запасу коштів, що відповідає прийнятним на себе ризикам та ситуації в конкретному регіоні. За оцінками експертів, що проводили тестування, зроблено наступний висновок, якщо «в Європі знову погіршиться економічний клімат, неблагонадійним компаніям необхідно принаймні 4,5 мільярди євро, аби втриматися на плаву. Водночас спеціалісти, які проводили перевірку, констатували: загалом страхова галузь Європи здатна протистояти подібним потрясінням» [5].

Проте, визначаючи ці тести як рекомендації для страховиків, їх пропонується враховувати лише при розробці внутрішніх регламентуючих документів з питань управління ризиками. Крім того, страховики України не зобов'язані публікувати результати стрес-тестування, тому інформація про їх застосування в менеджменті страхових компаній відсутня. Між тим, стандартизація методики стрес-тестування з одночасним її запровадженням у механізм управління кожною страховою компанією, на наш погляд, дозволить системно оцінювати ризики, ступінь чутливості до них, характер впливу на фінансовий стан компанії, а також враховувати при розробці стратегії розвитку компанії та вдосконаленню внутрішнього контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління страховими компаніями є предметом дослідження у роботах закордонних та вітчизняних вчених та практиків: Ніколенко М.П. [7], Базилевича В.Д., Внукової Н.М. [2], Временко Л.В. [1], Гаманкової О.О. [1], Залетова О.М. [12], Мацей М.С. [8], Осадця С.С.,

Партин Г.О. [8], Тарельник М.В. [10], Успенко В.І. [2], Шегда А.В. [13], Філонюк О.Ф. [12] та аб. Досить повно досліджено питання визначення дефініції «ризик», «ризик-менеджмент», «принципи, функції та етапи здійснення ризик-менеджменту» та інші його складові. Проте на теперішній час недослідженою є проблема недостатньої адаптованості стрес-тестування та використання його як інструменту ризик-менеджменту страховика, впровадження якої забезпечує поточний контроль за чинниками ризику на рівні страхової компанії, що впливає на її рішення по всім бізнес – процесам й забезпечує адекватний їм рівень її платоспроможності, фінансової стійкості.

Метою статті є визначення підходів до проведення стрес-тестування як інструменту ризик-менеджменту страхової компанії.

Виклад основного матеріалу. У теоріях управління економічними суб'єктами дефініція ризик-менеджменту отримала досить повне дослідження, що дає можливість у межах даної статті зосередитися лише на визначенні його особливостей у страхової компанії. При цьому у якості базового визначення ризик-менеджменту пропонується те, що було розроблене робочою групою ISO у «Working Draft For ISO Guide. Risk Management Terminology»: ризик-менеджмент це узгоджена діяльність щодо управління організацією та її контролю з урахуванням ризику» [16]. Застосування ризик-менеджменту спрямовує управління компанією на забезпечення її стійкості та ефективності діяльності у відповідності до прийнятої системи управління ризиками (СУР). При такому підході СУР визначається як складова частина системи внутрішнього (корпоративного) управління страховика, яка складається з організаційних та функціональних заходів щодо забезпечення регулярного і безперервного управління ризиками його діяльності.

Відносно ризиків для страхової компанії можна прийняти їх наступні види: андеррайтинговий ризик, ринковий, кредитний та операційний. Кожен страховик має ідентифікувати існуючі ризики за вказаними видами. Стандартизація підходів до наповнення виду ризику повинна забезпечити якість ризик-менеджменту. Для страхових компаній пропонуються наступні визначення (абл. 1) [9].

Таблиця 1.

Визначення ризиків страхової компанії відповідно для здійснення ризик-менеджменту.

Вид ризику та його складові	Визначення
Андеррайтинговий:	
ризик недостатності премій	ризик, викликаний коливаннями частоти, середнього розміру збитку та часу сплати по страховим випадкам та зміни в рівні витрат на ведення справи, що настануть (будуть понесені) після звітної дати
ризик недостатності резервів	ризик, викликаний коливаннями середнього розміру збитку та часу сплати по страховим випадкам, що виникли на звітну дату та відповідним витратам на їх врегулювання
ризик розірвання договорів	ризик, що викликаний коливаннями в рівнях дострокового припинення договорів
катастрофічний ризик	ризик, викликаний неточністю прогнозів настання надзвичайних подій та оцінок їх наслідків
Ринковий:	
ризик інвестицій в акції	ризик, пов'язаний із чутливістю вартості активів, зобов'язань та фінансових інструментів страховика до коливання ринкової вартості акцій
ризик процентної ставки	ризик, пов'язаний із чутливістю вартості активів, зобов'язань та фінансових інструментів страховика до коливання доходності державних цінних паперів
валютний ризик	ризик, пов'язаний із чутливістю вартості активів, зобов'язань та фінансових інструментів страховика до коливання курсів обміну валют
ризик спреду	ризик, пов'язаний із чутливістю активів та зобов'язань страховика до коливання різниці в доходності між облігаціями підприємств та державних облігацій з тим самим (або близьким) терміном до погашення
майновий ризик	ризик, пов'язаний із чутливістю вартості активів та зобов'язань страховика до коливання ринкових цін на нерухомість
ризик ринкової концентрації	ризик, пов'язаний із недостатньою диверсифікованістю портфеля активів або у зв'язку зі значним впливом емітентів цінних паперів на стан активів
ризик неліквідності	ризик, пов'язаний з коливаннями рівня премії за неліквідність, що використовується для розрахунку справедливої вартості технічних резервів
Кредитний ризик	ризик неспроможності контрагента (перестраховика, боржника та будь-якого дебітора) виконати взяті на себе будь-які договірні зобов'язання перед страховиком, або зниження кредитного рейтингу такого контрагента
Операційний ризик	ризик фінансових втрат страховика, що виникає через недоліки управління, оброблення інформації, контрольованості, безперервності роботи, надійності технологій, помилки та несанкціоновані дії персоналу, від впливу зовнішніх подій

За технологією ризик-менеджменту наведені види ризиків оцінюються, визначається ступінь їх впливу на фінансовий стан компанії, розробляються заходи щодо їх зниження (запобігання) та контролю ефективності управління. Тобто по суті ризик-менеджмент є інструментом управління компанією, що здійснює свою діяльність в умовах комплексу ризиків. У той же час серед інструментів ризик-менеджменту виділяється стрес-тестування, за рахунок якого досягаються наступні цілі управління:

- забезпечення високого рівня корпоративного управління за рахунок побудови ефективної структурної взаємодії підрозділів компанії на основі управління внутрішніми ризиками;
- мінімізація ризиків втрати або погіршення фінансової надійності за рахунок реалізації стратегії підтримки достатності капіталу та платоспроможності компанії;
- забезпечення фінансової стійкості страховика при екстраординарних подіях за рахунок своєчасного виявлення загроз або історичної оцінки подій, що суттєво впливали на фінансовий стан компанії;
- розробка сценаріїв розвитку компанії за рахунок виявлення та оцінки слабких сторін її діяльності, що найбільш уразливі до впливу ризиків та нестандартних ситуацій.

Загалом кінцевою метою стрес-тестування страховика є «прогнозування вартості активів компанії наприкінці звітного періоду й тенденції розвитку капіталу страховика. Стандартна концепція ризик-менеджменту дозволяє однозначно визначити рівень капіталу, що відповідає прийнятним ризикам. Ризиковий капітал - це мінімальний розмір капіталу, необхідного для забезпечення платоспроможності протягом одного року, з відомою часткою ймовірності. Чим більше ризиковий капітал, тим більші негативні відхилення може собі дозволити компанія від очікуваного результату» [5].

Одним з показників ефективності управління компанією в умовах впливу ризиків, можна визнати показник економічної доданої вартості (EVA), який оцінює короткостроковий результат діяльності компанії, а саме скорегований прибуток за винятком вартості інвестованого капіталу.

Цей показник інтегрує взаємозв'язок між доходом компанії й мінімальною очікуваною рентабельністю на вкладений інвесторами капітал, який відповідно до концепції стрес-тестування визначає «ризик-апетит» інвесторів. Наприклад, у Європі органи страхового нагляду мають право вимагати зменшення рівня рентабельності інвестованого капіталу, якщо це загрожує платоспроможності компанії.

Проведення стрес-тестування страховиків України започатковано Держфінпослуг України ще у 2006 році [4]. Цим документом передбачалось запровадження основ пруденційного нагляду за страховиками, як їх внутрішньої системи управління ризиками з подальшим проникненням державного контролю за їх фінансовим станом та коригуванням умов дозвільної системи на страховому ринку, тобто видачі ліцензій на страхування. Пруденційний нагляд забезпечує попередній контроль за роботою економічних суб'єктів, що дозволяє реєструвати потенційні загрози й проблеми у діяльності компаній та впливати на них за допомогою встановлених норм. Посилення такого нагляду забезпечує й прийнята концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами України [3]. Механізм здійснення пруденційного нагляду за страховиками передбачає затвердження стратегії та політики управління ризиками, встановлення відповідних рівнів толерантності щодо ризиків, з якими страховик стикається та якими може управляти, та вимоги щодо моделі, процесів та процедур управління ризиками [3]. Проведення цих заходів покладене на керівництво компаній, актуаріїв, внутрішніх аудиторів. Саме це коло осіб забезпечують прийняття, реалізацію та контроль виконання управлінських рішень та визначають остаточні результати діяльності компанії. Її поточний стан та майбутнє. Однак, у рекомендаціях Держфінпослуг України наголошується право вибору методичних підходів до тестування з боку самої компанії, а також можливість встановлення певної міри ризику. Наприклад, при розробці стохастичної моделі стрес-тестування необхідно визначити часовий проміжок для прогнозу, міру ризику та рівень довіри (імовірність платоспроможності страховика). Найчастіше застосовується міра ризику Value-at-Risk (вартість під ризиком) з рівнем довіри 99,5% або міра ризику TailVaR з рівнем довіри 99,0%. Пропонується встановлювати часовий проміжок прогнозу, рівний одному року [3]. При цьому надійність моделі оцінки ризику, що використовується у компанії, також є пріоритетом страховика. За таких підходів до управління ризиками страховиків державний нагляд практично не має важелів впливу на компанії. Невпорядкованість методичних та організаційних основ стрес-тестування страховиків створює додаткові проблеми на ринку. На думку практиків ця сфера роботи компанії безумовно є важливою, проте її запровадження має бути більш системним, наприклад пов'язаним із переходом страхових компаній на міжнародні стандарти фінансової звітності, а в подальшому й на стандарт ЄС № 4 «Договір страхування», у якому пов'язані облікова політика компанії, управління ризиками та платоспроможність.

Розглядаючи порядок проведення стрес-тестування, можна виділити наступні його етапи та їх організаційно-методичне забезпечення:

1. Розробка загальної системи управління ризиками страховика, що передбачає прийняття стратегії управління ризиками; її методичне забезпечення; формування організаційної та функціональної структури управління ризиками компанії; документальне оформлення результатів та інформування осіб, що приймають управлінські рішення на основі результатів тестування.

2. Розробка політики управління ризиками на певний період (поточне управління): визначення профілю ризиків та модулів їх розрахунку; прийняття допустимих лімітів ризиків; визначення механізму забезпечення

платоспроможності страховика з конкретизацією інструментів та функціональних підрозділів, що відповідають за їх реалізацію та встановлення характеру відповідальності за виконання; порядок корегування та внесення змін до політики управління ризиками; контроль за ефективністю системи управління ризиками (встановлення індикаторів та інтегрованого показника ефективності).

3. Використання результатів тестування при стратегічному плануванні та розробці стрес-сценаріїв.

Наповнення першого етапу передбачає визначення стратегії управління ризиками, у якій сформульовані принципи й мета управління компанією з урахуванням ризиків. Їх визначення та систематизація за критерієм ключових, найбільш впливових та уразливих для компанії ризиків, відбувається за допомогою побудови карти ризиків, проти кожного з яких встановлюються показники ймовірності їх настання та можливого розміру збитків.

Організація проведення стрес-тестування покладена на наглядову раду страхової компанії, або інший вищий орган управління. До її компетенції у цьому питанні має входити визначення функціональних підрозділів, що проводять роботу з тестування. Найчастіше це виконують актуарії, андеррайтери та внутрішні аудитори компанії.

Документальним оформленням результатів тестування є звіт для керівництва, у якому визначений стан компанії після реалізації певного сценарію управління ризиками, рекомендації щодо дій керівництва страховика, спрямованих на визначення ризикового капіталу компанії та межі її платоспроможності.

Політика управління ризиками страховика є детально регламентованим механізмом визначення профілю ризиків, модулів їх розрахунку. Профіль ризиків страховика це стан карти ризиків, які не минули, беручи до уваги зменшення ризику, викликане запровадженням заходів щодо контролю ризиків. Модуль розрахунку це обраний метод оцінки окремого ризику. Допустимі ліміти ризиків повинні відповідати вимогам платоспроможності компанії, що передбачені нормативно-правовими документами та європейською директивою Solvency II. Враховуючи принципове призначення стрес-тестування як інструменту реагування на незвичайні ситуації або істотні зміни у діяльності страховика, необхідно визначити коло показників, за якими буде оцінюватися чутливість управління, гнучкість та відповідність побудованої в компанії системи ризик-орієнтованого пруденційного регулювання їх діяльності з огляду на реальну оцінку ризиків, визначених з позицій впливу потенційних загроз на фінансову стійкість страховика, за рахунок виділення таких компонентів, як: моніторинг ситуації, діагностика тенденцій, сценарний аналіз, стрес-тестування та впровадження системи раннього попередження.

Держфінпослуг пропонує страховикам проводити тестування чутливості, використовуючи такі стресові ситуації [4]:

1) Різке падіння цін акцій, що пройшли процедуру лістингу на фондовій біржі, перебувають у біржовому реєстрі та в обігу на фондовій біржі, на 20%, всіх інших акцій - на 50%.

2) Різке падіння вартості облігацій підприємств на 10%.

3) Для портфеля договорів з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: збільшення збитковості за цим видом страхування (коефіцієнту фактичної збитковості за рік) на 30%.

4) Для страховиків, що здійснюють страхування життя, у разі наявності активів та зобов'язань у іноземних валютах: різка зміна обмінного курсу іноземних валют відносно гривні на + 30%.

За цих ситуацій страхові компанії мають розробити відповідні заходи протистояння впливу ризиків. Крім того, мінімум раз у рік проводиться самостійна оцінка з метою контролю ефективності впровадження системи управління ризиками (оцінка власного ризику - ORSA).

Висновки. Управління ризиками полягає в побудові ефективної системи управління, що забезпечує прозоре й раціональне ведення бізнесу на основі функціональних структур, чіткого розподілу обов'язків, ефективної системи звітності, документації й професійній кваліфікації співробітників. Значна свобода страхових компаній щодо побудови ризик-менеджменту може мати негативний вплив на їх стійкість та платоспроможність. Необхідно запровадити регулярне використання стрес-тестів в роботі компанії, як інструменту внутрішнього

Література

1. Василенко І.О. Система ризик-менеджменту в банківських установах /І.О Василенко, Н.В. Гаманкова О.О./Буковинська державна фінансова академія (Економіка, Маркетинг та менеджмент) – [Електронний ресурс]-Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics/68340.doc.htm
2. Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика / Н.М. Внукова, Л.В. Временко, В.І. Успенко; за загальною редакцією д.е.н., проф. Н.М.Внукової. – 2-ге видання, переробл. та доповнене. – Харків: Бурун Книга, 2009. – 656 с.
3. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Програми розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами / Розпорядження Держфінпослуг України № 585 від 15.07.10.- [Електронний ресурс]. — Режим доступу:<http://dfp.gov.ua>

4. Методичні рекомендації щодо загальних підходів до застосування страховиками стрес-тестів. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 05.12.2006 N 6496. -[Електронний ресурс]. — Режим доступу:<http://dfp.gov.ua>
5. Міжнародний Інвестиційний Конгрес Страхової Еліти.- 2010. [Електронний ресурс] - Режим доступу:<http://www.insurance-elite.com>
6. Мостенська Т.Л. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства /Т.Л. Мостенська, Н.С.Скопенко// Вісник Запорізького національного університету (Економічні науки). - №3 (7), 2010. - С. 72-79.
7. Николенко Н.П. Система риск-менеджмента в страховой компании/Н.П. Николенко. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nnikolenko.com/index.php?art=15>
8. Паргин Г.О. Особенности управления страховыми рисками/ Г.О.Паргин, М.С.Мацей//Научный вестник НЛТУ Украины. – 2010.- Вып. 20.8. – С.294 – 298
9. Пропозиції щодо змін та доповнень до проекту розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Вимог до організації і функціонування системи управління ризиками у страховика». - Лист Української Федерації Убезпечення від 15.07.11 № 2/180. [Електронний ресурс]. — Режим доступу:<http://www.ufu.com.ua>
10. Тарельник М.В. Развитие страхового менеджмента та запобігання ризиків /М.В.Тарельник//Вісник Сумського національного аграрного університету. - № 1, 2010. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/Vsnau/FiK/2010_1/53Tarelnik.pdf
11. Українських страховиків зобов'язують запровадити нову систему управління ризиками / Страхова справа №2 (42), 2011. – С. 12-14
12. Филонюк А.Ф. Страховая индустрия Украины: стратегия развития/А.Ф. Филонюк, А.Н.Залетов. – К.: Международная агенция «БИЗОН», 2008. – 448 с.
13. Шегда А.В. Риски в підприємстві: оцінювання та управління: навч. посіб./А.В.Шегда, М.В. Голованенко. – К.: Знання, 2008. – 271 с.
14. 166AS/NZS Risk Management Standart 4360:1999. - [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.riskmanagement.com.ua>.
15. AS/NZS ISO 31000: 2009 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sherq.org/31000.pdf>.
16. Working Draft for ISO Guide Risk management Terminology. - ISO/TMB WG RMT [Електронний ресурс]. — Режим доступу:<http://www.garp.com/library/RMT-N34rev1.doc>

УДК 65.011

ОБОСНОВАНИЕ ВЫБОРА КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПОДХОДА К ПОВЫШЕНИЮ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

Т.А. Каравская, Е.И. Хорошева

Резюме. В работе рассматривается финансовая устойчивость предприятия. Проведен анализ финансового состояния предприятия по следующим направлениям: расчет аналитических коэффициентов; анализ динамики финансового состояния предприятия; SWOT-анализ. Предложена концепция механизма управления финансовой устойчивостью предприятия.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, ликвидность, SWOT – анализ.

В условиях трансформационной экономики в системе управления предприятием значительно возрастает роль финансов. Объясняется это тем, что в настоящее время, достаточно большое количество отечественных предприятий оказалось в кризисном или близком к нему состоянии, которое характеризуются резким ухудшением основных показателей деятельности и, прежде всего, финансовых показателей. Именно динамика изменения финансовых показателей позволяет определить негативные тенденции, несущие угрозу банкротства.

Финансовую деятельность предприятия можно рассматривать как комплекс динамических отношений как внутри предприятия, так и с окружающей средой. Управление таким комплексом, то есть процессами реформирования, распределения, использования финансовых ресурсов и расходования денежных средств, протекающие под воздействием большого числа дестабилизирующих факторов, острого дефицита времени на принятие решения, во многом зависит от системы финансового оценивания и регулирования. С помощью последней осуществляется оперативный контроль и анализ информации об использовании финансовых средств, финансовом состоянии предприятия, вскрываются дополнительные резервы и возможности, вносятся изменения в финансовые планы.

Сложность проблемы повышения качества функционирования системы финансового регулирования вызывает необходимость применения количественных методов и моделирования процессов выбора оптимальных финансовых решений.

Некоторые вопросы управления финансовой деятельностью, особенно связанные с построением системы показателей, с помощью которых осуществляется выявление и предупреждение критического финансового состояния предприятия, не нашли должного отражения в научных работах. *Актуальность этой проблемы в*